
**PRIMERA RECEPCIÓ DE L'OBRA DE MIRCEA CĂRTĂRESCU
AL SISTEMA LITERARI CATALÀ. MATERIALS DE TREBALL**

ALBA DIZ VILLANUEVA
albadiz@ucm.es
Universidad Complutense de Madrid

JOAN M. RIBERA LLOPIS
jumriber@ucm.es
Universidad Complutense de Madrid

Resum: Contextualitzada en el marc de les relacions literàries catalano-romaneses, ordenació dels documents (traducció, presència, entrevistes, crítica) que evidencien la recepció catalana de la figura i l'obra de Mircea Cărtărescu, acompanyada d'una proposta de treball a propòsit dels criteris traductors sobre la toponímia bucarestina emprada per l'autor.

Paraules clau: relacions literàries catalano-romaneses, Mircea Cărtărescu, recepció i paradigma catalans, toponímia urbana

Abstract: Within the framework of Catalan-Romanian literary relations, the aim of this paper is to show the Catalan reception of Mircea Cărtărescu and his work, by ordering documents like reviews, translations, interviews, etc. Likewise, we propose a brief approach to the translation criteria of Bucharest's toponymy used by the writer.

Keywords: Catalan-Romanian literary relations, Mircea Cărtărescu, Catalan reception and paradigm, urban toponymy

I. CARTOGRAFIA CATALANO-ROMANESA

La nostra proposta de treball ens porta d'entrada, malgrat sigui de manera succinta, a recuperar els passos de l'itinerari per on les relacions literàries romaneses i catalanes han passat des del seu encontre fins a una creixent puixança. Aportacions plantejades des del comparatisme diacrònic i que burxen en l'entramat de contactes directes o indirectes, notícies de premsa, ressenyes, articles, traduccions i comentaris animats per lectures fetes des de l'altra literatura en el llindar d'un dinàmic diàleg binari (Ribera Llopis 2009, Montoliu Pauli 2012 i 2013), la seva informació ens situa en un primer i palmari interès des de Romania cap a la nostra tradició. Clàssics i noms menors de la Renaixença interessen i se'ns documenten en català a la línia del nou-cents, baula inicial, continuada amb l'atenció que, a propòsit de les signatures de Joan Maragall, Eugeni d'Ors o Josep Carner entre d'altres tants, permet resseguir el desenvolupament de les lletres catalanes fins als anys trenta. Medi del qual no és absent el corpus medieval mitjançant estudis i traduccions dels mestres Nicolae Iorga, George Călinescu i Iorgu Iordan, aquest positiu espectre viurà, més ençà d'aquesta data i d'acord amb la vida política del continent, un perllongat parèntesi del qual, tot seguint amb l'embranzida de part romanesa, se surt amb ímpetu a partir dels anys setanta i amb un renovat impuls a partir dels anys noranta. Dinàmica represa en la qual ens instal·len i ens documenten les revisions signades per D. Moțoc i X. Montoliu Pauli (2013) o pel segon d'ells (Montoliu Pauli 2017b), informants que ens assenyalen com a crucial la proposta de la «Biblioteca de Cultură Catalană» dins l'Editura Meronia, projectada i

enllestida per J. Balacciu Matei, al mateix temps que ens calia fer pujar «el camí invers» amb les traduccions del romanès al català, animades ja cap al llindar de l'any 2000.

Aquest itinerari compta pel que fa als passos romanesos, que ens porten a la realitat, constància i sentit editorial de l'esmentada col·lecció, amb ordenacions ben documentades (Montoliu Pauli 2003 i 2008; Balacciu Matei 2018). Avui, però, es disposa també amb un discerniment del «perquè la literatura romanesa» des del món editorial català: si A. Mocanu (2018) ens respon des del motius i estratègies de tres editors, ens raona que la decisió editorial enforteix les relacions literàries (editors, autors, traductors i crítics) i també anima una xarxa de mutu coneixement (diverses actuacions afavoridores de la promoció literària per connectar amb el mercat i el públic receptors); per la seva banda, X. Montoliu (2018) ens parla d'un existent «diàleg» entre els sistemes català i romanès mitjançant un joc d'espills, és a dir de mútua traducció i exigent formació dels traductors, que els enfronta «de tu a tu» en un nou paradigma on l'espectre històric i els seus actants culturals han canviat. En aquest medi, els editors, ens notifica A. Mocanu (2018), tenen i poden parlar del «seus plans». Entre aquells dels quals se'ns dona notícia i per boca de M. Muntaner (Leonard Muntaner, fund. 1994) ens trobem M. Cărtărescu. Exponent qualificat del panorama poètic romanès –àmbit a propòsit del qual un altre dels editors contrastat, P. Vadell (AdiA Eicions, fund. 2013), té projectat publicar-ne bianualment alguna de les signatures per «contribuir així a engrandir la nòmina d'autors romanesos en català»– M. Muntaner declara:

Ara mateix és a impremta el llibre *Res. Poemes 1988-1992*, de Mircea Cărtărescu, una novetat d'aquest Sant Jordi (va ser l'escriptor mateix que, a causa de la nostra voluntat de traduir la seva poesia, va triar aquest llibre, una obra publicada el 2010), i també tenim previst publicar una obra de Mihail Sebastian. (Mocanu 2018)

Aquest volum bilingüe de poesia, publicat aquest mateix any 2018, se sumava a *Per què ens estimem les dones* (2017), tots dos traduïts directament del romanès per X. Montoliu, el segon dels quals amb un pròleg firmat per ell mateix. Reconeguts la competència lingüística i el perfil com a intermediari catalano-romanès de l'esmentat traductor, res fa dubtar que ens trobem amb un cas de contacte directe entre llengües i literatures. En conjunt i com a resultat de tota aquesta tasca duta endavant pels intermediaris assenyalats, d'una manera evident des del 2012, al llarg dels darrers sis anys s'ha treballat força per la presència de poetes i escriptors romanesos a festivals literaris catalans, a favor de la traducció d'obres literàries i per diferents editorials interessades, permetent la professionalització de traductors del romanès al català i la creació d'un lectorat de romanès a la UAB. Tot això plegat, ha incrementat el públic lector de producció romanesa fins atrevir-nos a suggerir l'existència d'un fenomen romanès a la vida literària catalana (Montoliu 2018).

En tot cas, editorialment, interès i decisió favorables a la seva publicació no cal considerar-los obligadament aliens a la divulgació espanyola de l'autor a partir de la versió castellana de *Visul* (1989), esdevingut *El Sueño* (1993), a Seix Barral i des de Barcelona. I. Alexandrescu (2017) ens explica que aquesta darrera traducció ho és indirectament a partir de la francesa, *Le Rêve* (1992), malgrat no s'expliciti. Llindar cosmopolita per l'accés a la llengua francesa que tant va il·lusionar en un primer moment l'autor, com el van decebre, per les seves solucions, les edicions castelleses, des del francès o l'alemany, que no es faran directament a partir de l'original fins al 2010. Amb *El Ruletista* (*Ruletistul*, 1993) s'inicia aquesta via, la que seguiran els títols posteriors, traçant els marges de més èxit per nombre de textos editats i per recepció crítica, amb l'editorial Impedimenta (fund. 2007) i sempre en mans d'una única traductora, M. Ochoa de Eribe. Amb competència lingüística i literària en romanès, reconeguda per les traduccions d'altres signatures com Mircea Eliade i autora del prefaci que acompanya aquell títol, la marca de la traductora imprimeix caràcter en el

volum presentat, tant com aniran imprimint per la seva empremta els traductors al català que sempre han partit de l'original lingüístic. Considera I. Alexandrescu (2017) que aquest pas per part de l'editorial cercava particularitzar literàriament *el romanès* mitjançant la focalització de la identitat dels seus autors, traient-lo d'un neutre i genèric *Est* europeu. Som del criteri que això és el que suposa i aconsegueix un nou paradigma, allà on les literatures postcolonialment s'apropen cadascuna des de la seva identitat.

II. PARADIGMA CATALANO-CĂRTĂRESQUIÀ

No obstant això, aquesta fita no significa una absència de procés històric i/o d'estratègies. L'apropament des de la vida literària romanesa a les lletres catalanes, iniciat en aquell llunyà canvi de segles sintetitzat al principi d'aquestes pàgines i coronat amb la tasca editorial de J. Balacci Matei, ha estat benauradament tan rendible com els projectes dels editors catalans abans esmentats poden ésser ara mateix favorables a la naturalització dels escriptors romanesos entre les nostres lectures i influències literàries. És en aquesta direcció en què cal reconèixer els vials pels quals figura i obra de M. Cărtărescu, recolzades caldria no obviar pel seu impacte internacional bàsicament des de l'any 2000, s'han instal·lat entre nosaltres, indici potser amb el nom de més èxit i consideració crítica del que va passant amb altres signatures romaneses. Els citats vials o mostradors des d'on es facilita aquest pont són, principalment, traductors, traduccions i editorials, presències de l'autor, entrevistes i acurades pàgines crítiques. Per aquestes parcel·les serà per on discorreran les pàgines immediates.

II.1. TRADUCCIONS, TRADUCTORS I EDITORIALS

Disposem de tres traduccions en volum de X. Montoliu Pauli –*Per què ens estimem les dones* (2016, 2018), *Mircea Cărtărescu: dilluns de poesia a l'Art Santa Mònica* (2016), *Res. Poemes (1988-1992)* (abril de 2018, juny de 2018)– i una d'Antònia Escandell Tur –*Solenoides* (2017)–. A l'entrevista després revisada de J. Nopca (2017) s'informa que la traductora de *Solenoides* prepara per a la tardor de l'any 2018 la primera part de la trilogia *Encegador* (*Orbitor, Aripa stângă, Corpul, Aripa dreaptă*, 1996-2007)¹.

Del perfil de X. Montoliu Pauli destaquem-ne aquí que fou lector a la Universitat de Bucarest entre 1992 i 1996, iniciant-s'hi amb la seva arribada el lectorat de català. És llavors quan pren contacte directe amb la llengua autòctona, lllindar de la seva coneixença de la literatura i de la cultura romaneses. Durant aquesta estada, inicia la seva tasca com a figura medidora entre les cultures catalana i romanesa, amb una estreta col·laboració amb J. Balacci Matei, amb un primer i destacat resultat: l'edició de la primera traducció directa del català al romanès, la de *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda, *Piața Diamantului* (Univers, 1993; Meronia, 2001). La continuïtat d'aquesta col·laboració en el marc de l'editorial Meronia conduirà, l'any 1997, a la creació de la col·lecció «Biblioteca de Cultură Catalană».

Només anys després i en virtut del perfeccionament del seu coneixement de la llengua i de la literatura romaneses, començarà el camí invers, la traducció a la seva llengua materna i en alguna ocasió al castellà d'obres d'autors romanesos, en solitari o compartidament, amb C. Oproae, *Per entre els dies. Antologia poètica* (2013, 2017) de Marin Sorescu. Seves pròpies són les traduccions de Letiția Ilea, Norman Manea, Alina Nelega, Bogdan Georgescu, Ion Es. Pop, Ion Mureșan, Panait Istrati, Nichita Stănescu (també a quatre mans amb Lilica Voicu-Brey) o Petre Solomon, a més de M. Cărtărescu. En aquest

¹ Amb data posterior a la cloenda del col·loqui bucarestí va aparèixer la susdita traducció, el mes de setembre de l'any 2018.

sentit, la tasca de X. Montoliu Pauli és fonamental, com a mitjancer lingüístic i cultural, prescriptor de la literatura que tradueix i constructor d'un paradigma de la literatura romanesa en català, pràcticament inexistent fins a la seva actuació ja que, amb l'excepció dels escriptors romanesos en llengua francesa, existien ben poques traduccions d'aquesta literatura al català. Tant aquesta funció com la qualitat de les seves traduccions són reconegudes pels guardons rebuts: dins el XXXI Premis Cavall Verd (2014), el Rafel Jaume, de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, pel volum *Per entre els dies (antologia poètica)* de M. Sorescu, i el Premi del Municipi de Craiova (2014) i el Premi Crítica Serra d'Or a la millor traducció publicada l'any 2016 pel volum *Per què ens estimem les dones* de M. Cărtărescu.

A propòsit d'Antònia Escandell Tur destaquem així mateix que fa els seus primers contactes amb Romania i la seva llengua mitjançant una beca Erasmus, obtinguda mentre estudiava Teoria de la Literatura i Literatura Comparada a la Universitat de Barcelona. Hi tornaria l'any 2008 com a lectora d'espanyol (MAE-AECID), a la Universitat „Alexandru Ioan Cuza” de Iași, per restar-hi fins al 2011, i tornar-hi en diverses ocasions per participar en el Festival Internacional de Literatura i Traducció d'aquella mateixa ciutat o per realitzar cursos intensius de traducció del romanès, amb una beca concedida per l'Institut Cultural Romanès, cosa que li permet el perfeccionament de les competències adquirides durant el lectorat; també conèixer altres traductors del romanès i familiaritzar-se amb aspectes pràctics de la professió. Malgrat haver publicat amb anterioritat traduccions del català al castellà, la seva primera traducció professional del romanès al català només arriba amb *Solenoide*, de M. Cărtărescu, que la farà mereixedora, en la seva primera edició, del Premi Homo Fabra de Núvol l'any 2017. Autora també d'algun article sobre literatura romanesa, ha confessat que la seva incursió en el món de la traducció fou «conseqüència lògica de l'interès per la llengua i la literatura romaneses. No tenia formació de traductora, així que de bon començament la idea em va semblar fins i tot intrusiva» (Rius 2017b).

Els catàlegs de les dues editorials que han publicat les traduccions esmentades contenen els següents títols romanesos:

Leonard Muntaner Editor (Mallorca). Llengua original: romanès.

Cărtărescu, M. (2016): *Per què ens estimem les dones*. Traducció i pròleg («Entre Mircea i Mircea: Cărtărescu») de Xavier Montoliu Pauli.

Cărtărescu, M. (2018): *Res. Poemes (1988-1992)*. Traducció de Xavier Montoliu Pauli i pròleg de D. Sam Abrams («Res no és diferent del que em diuen els sentits»).

Solomon, P. (2010): *Paul Celan y Rumanía: «La adolescència de un adios»*. Traducció de Xavier Montoliu Pauli.

Sorescu, M. (2013): *Per entre els dies. Antologia poètica*. Traducció de Corina Oproae i Xavier Montoliu Pauli i pròleg de Francesc Parcerisas.

Stănescu, N. (2017): *Ànima gramatical. Antologia poètica 1960-1984*. Selecció i traducció de Lîlica Voicu-Brey i Xavier Montoliu Pauli i pròleg de D. Sam Abrams, Edicions del Periscopi (Barcelona). Llengua original: romanès.

Cărtărescu, M. (2016): *Solenoide*. Traducció d'Antònia Escandell Tur i epíleg de Xavier Montoliu Pauli («Bucarest, mon amour»).

Cărtărescu, M. (2018): *L'ala esquerra. Encegador I*. Traducció d'Antònia Escandell Tur.

II.2. PRESÈNCIES

14-maig-2014: a la *Setmana de la Poesia* (Institut de Cultura-Ajuntament de Barcelona, Institut Ramon Llull) i convidat per Donald Samuel Abrams, M. Cărtărescu participava a la sessió del dimarts dia 20 del *Festival Internacional de Poesia*. Aquesta mateixa comparecència, com a «primera vinguda barcelonina», remet X. Montoliu Pauli (2016c: 13) al pròleg a la seva traducció de *Per què ens estimem les dones*. El poeta romanès era presentat (Geli 2014) com a «La gran baza al Nobel de la literatura rumana, Mircea Cărtărescu», junt

amb el rus del que «quizá sea hoy el mejor poeta ruso, Aleksander Kúirner», tots dos plegats atesos com a «cabezas de cartel». A la seva crònica (Alós 2014) celebrava d'entrada la presència del líric romanès i anunciava la vinguda de «poetas internacionales de primer nivel como el ruso Aleksander y el rumano Mircea Cărtărescu».

Amb motiu d'aquest celebració, l'autor faria la lectura dels seus poemes, que anirien acompanyats de la traducció de X. Montoliu Pauli. Aquests poemes de Cărtărescu, juntament amb la resta de poemes dels poetes participants, es van publicar a la plaqueta que es reparteix als assistents del festival. La tria dels poemes propis fou feta per part del mateix M. Cărtărescu. Una d'aquestes versions, *Els meus ulls en els teus ulls...*, va ésser reproduïda en línia (Cărtărescu 2014).

14-novembre-2016: *Dilluns de Poesia amb el poeta romanès Mircea Cărtărescu* (ILC, l'Arts Santa Mònica, ICR), a la sala d'actes Santa Mònica (Barcelona). Presentació del poeta a càrrec del traductor X. Montoliu Pauli, més una selecció de poemes feta per l'autor (Montoliu Pauli 2016a)². És el mateix X. Montoliu (2016b) qui proclama que el susdit espai i el programa de *Dilluns de Poesia* cerquen «donar a conèixer, amb regularitat al llarg de l'any, les veus més destacables de la poesia catalana i internacional a Barcelona»; i en consonància amb aquest criteri i sobre la traducció d'unes paraules del «poeta-narrador o narrador-poeta» que ja no escriu poesia, però que s'afirma en el present «per sobre de tot poeta» i que versa sobre el paper de la cultura i de la cadena cultura>literatura>poesia, aquesta darrera «el bé més preuat en aquesta modernitat en la qual (sobre)vivim», X. Montoliu Pauli assevera: «els poetes romanesos, cada vegada més presents entre les nostres lletres, defugen com els nostres una altra manera de viure que sigui la poesia».

Aquesta presència es completà amb una gira de sessions per Barcelona i Mallorca, per a presentar *Per què ens estimem les dones*. L'entrevista després documentada d'A. Pujol (2016) cal situar-la en el marc de la visita mallorquina de l'autor, generadora d'una bona quantitat de pàgines periodístiques i activitats aquí no recollides.

Creiem que amb motiu de l'esmentat *Dilluns de Santa Mònica*, com a presentació de l'escriptor que aniria acompanyat del seu traductor X. Montoliu Pauli, es recupera una extensa entrada seva sobre el context literari romanès i la localització de M. Cărtărescu, amb el perfil de la seva personalitat, en aquest medi (Montoliu Pauli 2015).

6-febrer-2017: compareixença de l'escriptor al *Debat de Barcelona dedicat a Europa* (CCCB, Barcelona) amb una conferència, *L'Europa que tinc al cap*. Registrada en vídeo a la pàgina del centre (6-2-2017), ens comunica un projecte europeu que s'ha de cercar i es conté per a l'escriptor en els noms i les obres de Kafka, Proust, Grass o Cervantes, fon i patrimoni on està l'Europa en què ell pensa, la que té «la forma de su cerebro», sempre més enllà de les seves fronteres.

La mateixa pàgina presenta prèviament M. Cărtărescu com a poeta, novel·lista, periodista i crític literari, la figura més guardonada de Romania i assenyala constants del seu discurs indagador sobre la vida contemporània europea i la condició humana.

La pàgina il·lustra l'itinerari de les traduccions de l'obra de l'autor al castellà des de 2010 i informa que «empieza también a ser traducida al catalán». Es refereix a *Per què ens estimem les dones* i anunciava per a aquell mateix any a la traducció.

15-desembre-2017: l'entrevista signada per J. Nopca (2017) informa sobre la vinguda de M. Cărtărescu per presentar la traducció catalana de *Solenoide* a la llibreria Calders (Barcelona), amb la col·laboració de F. Serés, com a entrevistador, i A. Escandell, com a intèrpret.

14-maig-2018: sota el títol *El prodigi de les lletres. Aproximació a l'obra de Mircea Cărtărescu* (UAB, ILC, ILR, 100 Romania), la trobada més recent, ara entre l'escriptor i especialistes

² L'enregistrament de l'acte i la plaqueta són disponibles a: <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=k7Lc3oLCSZs>; https://issuu.com/artssantamonica/docs/_mircea_cartarescu_web.

de la seva obra de diverses institucions (UAB, ILC, Ud'O, UG, UPF, UB, UCM, UBuc.), ha constituït una *Jornada Internacional* (celebrada a la UAB i a l'IEC), clausurada amb una conferència d'ell mateix: *Poezia românească de după război* (*La poesia romanesa de postguerra*) (v. UAB 10/05/2018).

El programa de conferències aborda des d'una introducció a la seva obra a narratologia, traducció, discurs i temàtica. La pàgina de la UAB (10-5-2018) fa referència a la finalitat de la jornada, a la presència i participació de l'autor en les sessions, a la compareixença dels traductors al català i al castellà i destaca el caràcter de debat de determinades sessions. La seva celebració ha restat emmarcada en els actes de celebració del 25è aniversari de la Facultat de Traducció i Interpretació i entre els actes duts a terme pel lectorat de romanès en el centenari de la unió de l'estat de Romania. Elegir M. Cărtărescu com a figura i obra d'estudi per a una reunió monogràfica amb motiu d'aquesta celebració demostra l'abast del seu impacte a l'àmbit català.

D'aquesta celebració acadèmica i de la compareixença se'n parla a l'entrevista d'A. Ballbona (2018) després ressenyada, text on també es dona notícia de la presència de l'autor al *Festival Barcelona Poesia 2018* en una reeixida aparició al Museu Frederic Marès (Barcelona) i de la presentació del volum poètic *Res* a la llibreria *Nollegiu* (Barcelona).

II.3. ENTREVISTES

Disposem fins al present de sis entrevistes (cinc en català i una en castellà) amb M. Cărtărescu. Totes elles d'entre 2016 i 2018 (Plantada 2016, Pujol 2016, Hevia 2017, Nopca 2017, Rius 2017a, Ballbona 2018, Fernández 2018), disponibles a la xarxa, que serveixen com a mitjà per a situar la figura de l'autor i per poder informar-se dels seus criteris intel·lectuals i dels seus pressupòsits literaris. Cal tenir en compte que les susdites entrevistes estan fetes al ritme de les seves traduccions al català i del seus viatges a la geografia catalana.

Element connector d'aquest plural corpus informatiu, rebut de viva veu, sobre autor i obra és el constant qüestionari sobre assumptes genealògics —el poeta i la poesia, ell com a escriptor, el seu trànsit per les formes literàries—, formalització de la seva escriptura —expressió literària, llenguatge, expressivitat—, dinàmica i motricitat dels seus textos, fonts artístiques —literàries i plàstiques—, temàtica —paràbola de la realitat, condició humana, l'altre, el fantàstic—, imaginari i constants d'abast simbòlic a partir de la pròpia experiència biogràfica... En aquest marc informatiu a propòsit de l'escriptura del autor, en cap cas s'estableixen nexes de connexió literària romanesa-catalana. Només J. Nopca (2017) introdueix informació sobre el perfil de la traductora A. Escandell i Tur, sobre les expectatives de la seva pròxima aportació editorial, i anuncia la cancel·lació de la visita prevista per a l'última setmana d'octubre de 2017 atesa la situació política, anul·lació després rectificada; referència als darrers esdeveniments històrics als quals també remet C. Rius (2017a) abans de preguntar sobre si l'escriptor romanès considera «compatible revolució i literatura», qüestió a què ell respon de manera puntual des de la realitat romanesa i, fonamentalment, des del seu perfil com a ciutadà. Som del criteri que la recepció catalana que ens mostra aquest document opta per marcar el discurs universal destriat per l'autor en moltes de les seves afirmacions, sense que això signifiqui que la història de la seva nació no resti, d'una o d'altra manera, constatada en la seva literatura.

II.4. PÀGINES CRÍTQUES EN CATALÀ

Papers rellevants d'estudi sobre M. Cărtărescu i la seva obra i/o títols concrets prologats o epilogats al nostre abast ens permeten ordenar la següent seqüència que progressa pels corresponents lliuraments de X. Montoliu Pauli (2015, 2016a, 2017a, 2017b, 2018) i de D. S. Abrams (2018a).

Entre els signats pel seu reconegut traductor X. Montoliu Pauli, ens permetem ordenar com a complementaris dos dels lliuraments citats (2015, 2017c). El primer d'aquests ja ha estat esmentat com a treball de contextualització i sobre el perfil literari de l'autor, a propòsit de la seva recuperació l'any 2016, com a document de presentació abans de la seva mencionada compareixença al *Dilluns de Poesia* (14-novembre-2016). Sobre aquest antecedent a què remet el mateix autor d'ambdós plecs, al segon lliurament ens endinsem en la coneixença del que significà el món de la lectura en el creixement personal de Cărtărescu i del Bucarest real i del Bucarest literari que l'escriptor, d'obra a obra, d'*Orbitor* a *Solenoides*, va bastint com a cos orgànic. Això enquadrat en el que és la tradició literària que ha visibilitzat ciutats com a espais literaris, també mencionant les notícies sobre la capital romanesa a les lletres catalanes.

En el moment de prologar la traducció de *Per què ens estimem les dones*, X. Montoliu Pauli (2016c) informava del que gairebé s'ha convertit a la llarga en un punt constant a l'hora d'apropar-se a la figura del seu autor —el considerar-se poeta, malgrat haver abandonat el seu conreu des de 1992— seguit de la gènesi del volum en qüestió. Es torna en aquest text sobre la contextualització de l'escriptor a la vida i a les lletres romaneses, llavors i per primera vegada traduït al català, i del que suposà la seva irrupció literària pensant tant entre la crítica com entre el públic lector. S'informa de la seva projecció internacional mitjançant la traducció a diferents llengües europees i com, a casa seva i sobretot gràcies a la narrativa breu, s'havia convertit en autor de culte. Aquest document només molt condensadament ens parla de la naturalesa literària del text i del discurs de l'escriptor, creixent entre el jo (auto)biogràfic i el jo literàriament creat i creuant la realitat amb el fantàstic, d'aquí el títol del pròleg.

A l'epíleg escrit per a *Solenoides*, «Bucarest, mon amour», torna X. Montoliu Pauli (2017a) sobre alguns indicis essencials a propòsit de personalitat i literatura en M. Cărtărescu i amplia les dades històricoliteràries del context romanès en el moment de la seva irrupció. Entra en la gènesi de la novel·la epilogada i, al mateix temps que ens remet a algunes ressenyes sobre textos de l'autor (X. Pla a *El temps*, F. Serés a *Quadern*, d'*El País*), passa a tractar trets caracteritzadors d'escriptura i de llibre concret com ara la intertextualitat, la transgressió de tot tipus de límits, la temàtica i l'imaginari constant i ja assenyalat, la incidència del rerefons literari sobre un protagonista que ha abandonat l'activitat literària, la presència de Bucarest entre la realitat de la ciutat i la mitificació creativa com a espai i protagonista del relat, l'itinerari geogràfic, vital i literari de l'escriptor per i des d'aquesta urbs... S'amplia en aquestes pàgines el citat lligam de la proposta de Cărtărescu amb la literatura que ha encimbellat l'espai urbà, tot referint-se a la novel·lística romanesa que l'ha precedit en aquest tombant de segle, al mateix temps que es reprenen dades prèviament donades a algun dels altres textos ja presentats però articulant ben bé les necessàries premisses per endinsar-se en el món literari de M. Cărtărescu. Document ara tancat i de manera lògica per l'abast que la ciutat de Bucarest adquireix a *Solenoides* amb la idea que l'escriptor té del seu lloc de naixença per la pròpia naturalesa mixta de l'urbs balcànica: «Per a mi la ciutat és fora, d'alguna manera, del temps».

D. S. Abrams (2018a) planteja la introducció a la traducció catalana del poemari *Res. Poemes (1988-1992)* de M. Cărtărescu preguntant-se sobre els escriptors que han alternat poesia i prosa, i el situa en una tradició i/o vessant que té magnífics exponents. Tot això, és clar, coneixedors tots nosaltres de l'abandó del conreu poètic per part de qui segueix

sentint-se poeta, com ja sabem, una de les senyes d'identitat ben anunciades a l'hora d'apropar-se a l'escriptor romanès per part de qualsevol lector acuradament informat. És amb aquest preàmbul que D. S. Abrams passa a ordenar la cronologia i el trànsit genealògic de i en l'obra de l'autor, per a completar-lo notificant dates d'escriptura i de recorregut editorial de la sèrie de poemes continguts. Més ençà d'aquest emmarcament del volum, el prologuista tracta la seva estructura, la textura pluralment narrativa, dramàtica i lírica dels poemes, l'alternança del punt de vista, la versificació i la sonoritat melòdica, llengua i lèxic emprats, presència de la coordinada espai-temps i la variada temàtica. Tot això, ens reafirma D. S. Abrams, es transmet des de la ironia i cal *desocultar-bo*. Aquí s'identifica un obligat joc com a exercici cognitiu davant del qual l'autor ha destacat la càrrega del contingut sobre l'exercici artístic. No obstant això, el prologuista destaca la potència del llibre en qualsevol dels seus components. Marcat en la seva gènesi per les experiències biogràfiques i històriques viscudes en una determinada cronologia i que divideixen en dues parts tant vida com obra de l'escriptor, aquesta diguem-ne frontera s'explicita en molts versos del poemari. Nivell d'aproximació a la seva poètica on D. S. Abrams indica models literaris favorables a l'ús de la llengua planera i a la transcendència del present immediat. El pròleg acaba amb la lloança merescuda a favor de la traducció i d'allò en què el traductor confia com a tasca pròpia en defensa del seu país.

III. PROPOSTA DE TREBALL: ESPAI URBÀ I TRADUCCIÓ

A la Secció Departamental de Filologia Romànica (UCM) que contempla els estudis de les llengües i literatures romaneses i catalanes s'acull el Projecte de Recerca GILAVE / «La aventura de viajar y sus escrituras», dins el qual es treballa com a una de les línies preferents el *viatge* per la ciutat i la literaturització de l'espai urbà. Bucarest, en diverses ocasions i sempre interdisciplinàriament com a totes les matèries tractades, ha merescut ésser motiu d'estudi. Valgui com a document el volum monogràfic *Bucarest: luces y sombras* (Muñoz Carrobles & Ortega Román 2009).

És en aquest context acadèmic i per al marc del present col·loqui que oferim la nostra aproximació a la interrelació de Bucarest amb el discurs de M. Cărtărescu, encomanant-nos a més mesura que som del criteri que un dels aspectes més rellevants en la seva recepció catalana ha estat el protagonisme concedit a l'espai urbà, en especial de la capital romanesa, el de la ciutat natal de l'escriptor. Font inesgotable de metàfores, Bucarest actua com a eix de coherència en tota la seva producció, lírica, narrativa o en prosa en general –articles, assaigs i diari–, on la urbs manté un rol preponderant.

En aquest sentit, la pluralitat de significats i de metàfores descabdellades per l'autor al voltant de la ciutat en les seves múltiples reescriptures s'ha posat en relleu al context romanès per bona part de la crítica romanesa (v. Răsuceanu 2016) i també en castellà al marc del grup investigador assenyalat (v. Muñoz Carrobles 2011; Popeanga 2012, 2014 i 2015; Popeanga, Diz Villanueva & Guijarro Lasheras 2017; Diz Villanueva 2018).

Des de fonts catalanes, aquest aspecte tampoc ha passat desapercbut en les pàgines crítiques, les ressenyes i les entrevistes abans ordenades. Tot repassant de nou aquestes fonts, si les unes ens parlen de la imponent presència de la ciutat (Ballbona 2018), les altres reconeixen la metàfora corporal en la representació urbana; és a dir, la concepció de Bucarest com un cos humà, com un veritable organisme (Nopca 2017). Així mateix, X. Montoliu Pauli i D. S. Abrams han traspuat en aquesta qüestió, tot escometent la constatació a l'obra de M. Cărtărescu (Abrams 2018a: 14) i en particular de l'espai bucarestí: la urbs és un dels elements nuclears de l'imaginari de l'escriptor, un arquetip subjacent al seu món interior (Montoliu Pauli 2017: 855). En virtut de la seva condició de *locus standi* a les obres de M. Cărtărescu, des del qual «contemplă condiția umană, realitatea, lumea, universul», Bucarest se situa a la carta de la literatura universal (Abrams 2018b).

Als poemes de *Nimic (Res)* trobem, en paraules de X. Montoliu Pauli (2016: 3), «un Bucarest fotografiat a través de la narració dels seus versos» que, a *Solenoides*, s'alça, mai millor dit, com a vertader protagonista. De tal manera això és així que a l'epíleg que acompanya la traducció catalana, des del propi títol del seu text, el ja esmentat «Bucarest, mon amour», se centra en la capital romanesa i en la manera en què aquesta identitat «traspassa» la barrera del relat, conservant-ne molts dels components de la ciutat viscuda per l'autor –en especial, el Bucarest comunista de les seves infantesa i adolescència, medi que amb major freqüència recrea– al mateix temps que «suporta la intrusió i la invasió de l'altre món» (Montoliu Pauli 2017a: 860). Tot això, és clar, al costat d'altres coordenades com ara la fantasia, el somni, l'al·lucinació.

És interessant analitzar, doncs, com aquest univers arriba al lector català mitjançant la traducció o, dit d'una altra manera, com es reflecteixen els escenaris inclosos per l'escriptor als seus textos, de manera especial el conjunt que constitueix el Bucarest més íntim. Per aconseguir-ho, ens fixarem en les solucions adoptades pels traductors a l'hora d'adaptar els topònims, els noms dels barris, places, comerços, edificis i monuments, seus institucionals, etc., a la llengua receptora. Aquestes solucions oscil·len entre dues tendències, potser justificada la seva dualitat en la mancança d'uns antecedents propis en la traducció del romanès al català: una primera es decideix per conservar els noms originals en romanès; una segona, i si és possible, prefereix traduir amb la intenció de fer comprendre al lector el valor semàntic de les referides denominacions geogràfiques. En qualsevol cas, d'acord amb M. T. Espinal (1994: 1310), aquesta categoria, com la resta dels noms propis, planteja un desafiament al traductor, per les vales culturals i etnolingüístiques de què és portadora. Caldria anotar també que l'actual dinàmica traductora ha permès evolucionar els criteris de traducció de tots aquests referents.

Tal i com assenyala V. Moya (1993: 240) a propòsit de les traduccions al castellà, la pràctica més estesa és la de conservar, transcriure o transliterar els topònims originals, excepte en aquells casos que tinguin una adaptació ja arrelada a la llengua receptora. En el cas de la ciutat que ens ocupa, totes les traduccions de M. Cărtărescu al català opten per la forma adaptada, Bucarest, en raó de la seva extensió i acceptació, tot renunciant als endotopònims; és a dir, al topònim original, București. Pel contrari, trobem una major disparitat d'opcions quan es tracta de referents amb els quals el receptor no està, en general, familiaritzat i que majoritàriament li resulten desconeguts, com, per exemple, la llista de carrers bucarestins.

Per igual a *Res. Poemes (1988-1992)* com a *Per què ens estimem les dones*, X. Montoliu Pauli opta generalment per mantenir els noms originals en romanès d'alguns carrers, parcs o barris de la ciutat. Això es degut, a la majoria dels casos, que, simplement, aquests termes no són traduïbles, no tenen cap significat, perquè es tracta de noms propis o perquè l'han perdut (Floreasca, Colentina, Rahova...). A més, molts carrers, barris, parcs, etc., deuen el seu nom a personatges rellevants per a la història, la cultura, la religió... del país. Per tant, són antropònims o derivats seus i es conserven, en general, tal i com el que són (Dionisie Lupu, Barbu Văcărescu, Doamna Ghica, Suren Spandarian, Kogălniceanu...). Una excepció al respecte ens la confirma un dels principals escenaris a les obres de l'autor, el carreró on se situa el seu habitatge familiar, que és el d'un dels protagonistes dels seus textos, transsumpte del propi escriptor: Ștefan cel Mare. A *Res* apareix traduït com a «Esteve el Gran», potser en un intent d'apropar el lector a aquesta figura històrica que, si es coneix, probablement serà pel seu nom en català; ben al contrari, a la traducció de *De ce iubim femeile* es manté en la forma original. Al respecte, cal tenir en compte l'ús o no d'aclaridores notes a peu de pàgina, tal com es fa a l'edició de Periscopi o com opta per no fer Leonard Muntaner Editor. La qüestió varia així mateix segons es tracti de poesia o de prosa.

Idèntica dinàmica traductora s'observa en el nom d'edificis i seus institucionals on, per damunt de qualsevol pretensió purista, es prefereix que el lector pugui accedir al significat semàntic de la seva denominació i, just amb ell, a la funció que els susdits llocs protagonitzen a l'entramat urbà. Per exemple, en lloc de sala Teatrului Foarte Mic o Circul de Stat, en *Res* trobem «sala del Teatre Molt Petit» i «Circ nacional». En *Per què ens estimem les dones* es multipliquen els exemples: «Ministeri de l'Interior» (M.A.I., sigles del Ministerul Afacerilor Interne), «facultat de Lletres», «facultat de Geologia», «Palau dels Telèfons» (Palatul Telefoanelor), «Crematori La Resurrecció» (Crematoriul Învierea), «l'edifici de la Caixa d'Estalvis» (Casei de economii), etc. El mateix passa amb determinats noms de vials, places o parades de metro que troben un correlat exacte en català com Strada Profetului o «carrer del Profeta», Viitor o «Futur», Aleea Circului o «passeig del Circ», Piața Univesității o «plaça de la Universitat», Apărătorii Patriei o «parada Defensors de la Patria». No obstant això, en alguna ocasió i malgrat ésser traduïbles, els noms es conserven. Aquest és el cas de Calea Victoriei que, per comparar amb la traducció a una altra llengua romànica, M. Ochoa de Eribe tradueix al castellà, adaptant-lo a la llengua receptora: «calle (de la Victoria)».

A la traducció de *Solenoides*, a cura d'A. Escandell Tur, s'observa una tendència conservadora més pronunciada que en les anteriors, ja que es manté, en la majoria dels casos, la forma original de les denominacions de lloc. A Floreasca, Colentina, Moșilor, Lizeanu, Obor, Kogălniceanu, etc., als que ja trobàvem als textos traduïts per X. Montoliu Pauli, s'hi sumen d'altres que, si apareixen, es traduïen mentre que ara s'inclouen sense cap modificació; així els casos de Ștefan cel Mare, Parcul Circului, Circ de Stat, Reînvierea... En aquestes ocasions se n'hi sumen altres de nous, que inclouen des dels principals cementiris de la ciutat a sales de cinema, hospitals, etc., que es conserven malgrat siguin susceptibles de traducció (la policlínica Mașina de Pâine, l'actual Palau de la premsa Casa Scânteii, l'Institut Mèdic Legal conegut com a Morgă, Palatul Pionierilor, el barri Crucea de Piatră, etc.). No obstant això, pot haver-hi alguna excepció com «pont dels Voluntaris» o el gegant arquitectònic de la «Casa del Poble» i, en general, els noms de seus educatives o d'investigació, ministeris, comerços o restaurants.

A les tres versions sobre les quals treballarem, trobem, pel que fa a la ciutat de Bucarest i als elements que la conformen, diverses solucions, difícils de categoritzar a causa de les seves pròpies excepcions. Més que atendre a normes o regles rigoroses, els traductors contempen cada cas determinat i això en cada ocasió i títol concret, guiant-se pel que consideren més oportú per transmetre al lector la riquesa d'aquest univers reticular que és el Bucarest de M. Cărtărescu.

ALBA DIZ VILLANUEVA
albadiz@ucm.es
Universidad Complutense de Madrid

JOAN M. RIBERA LLOPIS
jumriber@ucm.es
Universidad Complutense de Madrid

BIBLIOGRAFIA

TRADUCCIONS

Cărtărescu, M. (2014) «Els meus ulls en els teus ulls...», *Núvol* (20/05/2014). [en línia], [consulta: 26/06/2018], [<https://www.nuvol.com/opinio/els-meus-ulls-en-els-teus-ulls/>]. Traducció de Xavier Montoliu Pauli.

- Cărtărescu, M. (2016) *Per què ens estimem les dones*, Palma de Mallorca, Lleonard Muntaner. Traducció i pròleg de Xavier Montoliu Pauli.
- Cărtărescu, M. (2016) *Mircea Cărtărescu: dilluns de poesia a l'Arts Santa Mònica*. Arts Santa Mònica. Trad. Xavier Montoliu Pauli.
- Cărtărescu, M. (2017) *Solenoides*, Barcelona, Edicions del Periscopi. Traducció de Antònia Escandell Tur. Epíleg de Xavier Montoliu Pauli.
- Cărtărescu, M. (2018) *Res. Poemes (1988-1992)*, Palma de Mallorca, Lleonard Muntaner. Traducció de Xavier Montoliu Pauli. Pròleg de D. Sam Abrams.
- Cărtărescu, M. (2018) *L'ala esquerra. Encegador I*, Barcelona, Edicions del Periscopi. Traducció de Antònia Escandell Tur.

GENERAL

- Abrams, S. (2018a) «Res no és diferent del que em diuen els sentits», dins Cărtărescu, M. (2018): *Res. Poemes (1988-1992)*, Palma de Mallorca, Lleonard Muntaner, pp. 7-22.
- Abrams, S. (2018b) «„Nimic nu e altfel decât îmi spun simțurile“ – opera lui Mircea Cărtărescu în context universal», *Dilema veche* 748 [en línia], [consulta: 23/06/2018], [<http://dilemaveche.ro/sectiune/la-zi-in-cultura/articol/nimic-nu-e-altfel-decit-imi-spun-simturile-opera-lui-mircea-cartarescu-in-context-universal>].
- Alexandrescu, I. (2017) «Mircea Cărtărescu en español: estado de la cuestión», *Enthymema* 19 [en línia], [consulta: 19/06/2018], [<https://riviste.unimi.it/index.php/enthymema/article/view/9099/8918>].
- Alós, E. (2014) «El festival de poesia de Barcelona actualiza la poesia patriòtica», *El Periódico* (07/05/2014) [en línia], [consulta: 20/06/2018], [<https://www.elperiodico.com/es/ocio-y-cultura/20140507/el-festival-de-poesia-de-barcelona-actualiza-la-poesia-patriotica-3267501>].
- Balacci Matei, J. (2018) «El perquè d'una col·lecció», *Visat* 25 [en línia], [consulta: 20/06/2018], [http://www.visat.cat/newsletter/article_2016.php?id=25&idArt=73].
- Ballbona, A. (2018) «El poemari que va passar d'aneguet lleig a cigne», *Ara.cat* (12/05/2018) [en línia], [consulta: 23/06/2018], [https://llegim.ara.cat/reportatges/poemari-passar-daneguet-lleig-cigne_0_2013398754.html].
- CCCB (2017) «Vieja Europa, nuevas utopías. La Europa que tengo en la cabeza» [en línia], [consulta 20/06/2018], [<http://www.cccb.org/es/actividades/ficha/la-europa-que-tengo-en-la-cabeza/225697>].
- Clapés, A., Kúixner, A., Bang, M. J., Cărtărescu, M., Negromi, M., Montero, A. (2014) *XXX Festival Internacional de Poesia de Barcelona*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona.
- Diz Villanueva, A. (2018) *Lecturas de una ciudad: Bucarest en la narrativa de Mircea Cărtărescu*, Santiago de Compostela, Andavira.
- Espinal, M. T. (1994) «Criterios lingüísticos para la traducción de los nombres propios al catalán», *Trabajos y Actas de la Real Academia de la Lengua Vasca* 39, N°3, pp. 1309-1331.
- Fernández, V. (2018) «Mircea Cărtărescu: “Amo a la poesía. Es lo que más amo del mundo”», *La Razón* (12/05/2018) [en línia], [consulta: 19/06/2018], [<https://www.larazon.es/local/cataluna/mircea-cartarescu-amo-a-la-poesia-es-lo-que-mas-amo-del-mundo-AO18345849>].
- Geli, C. (2014) «Poesía completa en Barcelona», *El País* (08/05/2014) [en línia], [consulta: 18/06/2018], [https://elpais.com/ccaa/2014/05/07/catalunya/1399497514_542790.html].
- Hevia, E. (2017) «Mircea Cărtărescu: “Ningú s'ha atrevit a escriure aquest llibre. Ni tan sols jo”», *El Periódico* (12/12/2017) [en línia], [consulta: 18/06/2018],

- [<<https://www.elperiodico.cat/ca/oci-i-cultura/20171212/cartarescu-romania-nobel-solenoide-6490586>>].
- Mocanu, A. (2018) «I per què la literatura romanesa?», *Visat* 25 [en línia], [consulta: 19/06/2018],
[<http://www.visat.cat/newsletter/article_2016.php?id=25&idArt=70>].
- Montoliu Pauli, X. (2003) «Traduccions catalana-romaneses: antecedents i present del projecte editorial “Meronia”», *Revista de Filología Románica* 20, pp. 163-170.
- Montoliu Pauli, X. (2008) «Literatura romanesa i literatura catalana: quan el desafiament es diu traducció», *Quaderns: revista de traducció* 15, pp. 103-117.
- Montoliu Pauli, X. (2012) «Notícia sobre Joan Maragall, Traduït en romanès (I)», *Haidé* 1, pp. 81-92.
- Montoliu Pauli, X. (2013) «Notícia sobre Joan Maragall, Traduït en romanès (II)», *Haidé* 2, pp. 115-134.
- Montoliu Pauli, X. (2015) «Mircea Cărtărescu o la postmodernitat romanesa», *Núvol* (26/10/2015) [en línia], [consulta: 20/06/2018],
[<<https://www.nuvol.com/opinio/els-meus-ulls-en-els-teus-ulls/>>].
- Montoliu Pauli, X. (2016a) «Mircea Cărtărescu: veritat i literatura», dins *Mircea Cărtărescu. Dilluns de poesia a l'Arts Santa Mònica*, Arts Santa Mònica, pp. 1-5.
- Montoliu Pauli, X. (2016b) «Dilluns de poesia amb el poeta romanès Mircea Cărtărescu» [en línia], [consulta: 20/03/2019],
[<<http://artssantamonica.gencat.cat/ca/detall/Dilluns-de-poesia-amb-Mircea-Cartarescu>>].
- Montoliu Pauli, X. (2016c) «Entre Mircea i Mircea: Cărtărescu», pròleg dins Cărtărescu, M., *Per què ens estimem les dones*, Palma de Mallorca, Lleonard Muntaner, pp. 7-13.
- Montoliu Pauli, X. (2017a) «Epíleg. Bucarest, *mon amour*», dins Cărtărescu, M. *Solenoide*, Barcelona, Edicions del Periscopi, pp. 853-869.
- Montoliu Pauli, X. (2017b) «El diàleg entre la literatura catalana i la literatura romanesa a través de les traduccions literàries (I)», dins *Viața printre vieți / La vida entre vides. Festschrift für Jana Balaciu Matei*, Bucarest, Omonia, pp. 192-210.
- Montoliu Pauli, X. (2017c) «Oh, Bucarest, Bucarest!», *Núvol* (26/11/2017), [en línia], [consulta: 21/06/2018], [<<https://www.nuvol.com/noticies/oh-bucarest-bucarest-bucarest/>>].
- Montoliu Pauli, X. (2018) «Quan la rebel·lia es diu traducció», *Visat* 25 [en línia], [consulta: 21/06/2018],
[<http://www.visat.cat/newsletter/article_2016.php?id=25&idArt=67>].
- Moțoc, D. (2015) «Acerca de la metodología en la historia de la traducción. Caso de estudio: las traducciones entre el catalán y el rumano», *Translationes* 7, pp. 85-97.
- Moțoc, D., i Montoliu Pauli, X. (2013) «Quatre apunts sobre les relacions entre la literatura romanesa i la catalana», *Visat* 15 [en línia], [consulta: 21/06/2018],
[<<http://www.visat.cat/articles/cat/70/quatre-apuntsnbspsobre-les-relacionsnbspentre-la-literatura-romanesa-i-la-catalana.html>>].
- Moya, V. (1993) «Nombres propios: su traducción», *Revista de Filología de la Universidad de La Laguna* 12, pp. 233-247.
- Muñoz Carrobes, D. (2011) «Poesía urbana rumana: Bucarest en la obra de Mircea Cărtărescu», *Ángulo Recto. Revista de estudios sobre la ciudad como espacio plural* vol.3, 1 [en línia], [consulta: 23/06/2018],
[<<https://revistas.ucm.es/index.php/ANRE/article/view/ANRE1111120245A>>].
- Muñoz Carrobes, D., y Ortega Román, J.J. (eds.) (2009) *Bucarest. Luces y Sombras*, Sevilla, Grupo Nacional Editores.

- Nopca, J. (2017) «Totes les grans novel·les són poemes». Entrevista a Mircea Cărtărescu, autor de *Solenoides*, *Ara.cat* (15/12/2017) [en línia], [consulta: 23/06/2018], [https://llegim.ara.cat/actualitat/Totes-grans-nouvelles-son-poemes_0_1923407873.html_>].
- Plantada, E. (2016) «Mircea Cărtărescu: “La literatura és un mitjà per comprendre la vida”», *Nació Digital* (16/11/2016) [en línia], [consulta: 20/06/2018], [<https://www.naciodigital.cat/noticia/119810/mircea/cartarescu/literatura/mitja/comprendre/vida>>].
- Popeanga, E. (2012) «La poesía de Mircea Cărtărescu: juegos urbanos», *El invisible anillo* 14, 1 «Miradas sobre Rumanía», pp. 19-23.
- Popeanga, E. (2014) «La ciudad total: Bucarest vista por Cartarescu», dins *Reflejos de la ciudad. Representaciones literarias del imaginario urbano*, Bern, Peter Lang, pp. 255-272.
- Popeanga, E. (2015) «De la ciudad hostil a la ciudad sin atributos», dins *La ciudad hostil: imágenes en la literatura*, Madrid, Síntesis, pp. 31-45.
- Popeanga, E., Diz Villanueva, A., y Guijarro Lasheras, R. (2017) «Métaphores urbaines dans l'œuvre narrative», *Les Langues Néo-Latines* 382, pp. 35-49.
- Pujol, À. (2016) «Mircea Cărtărescu: «Un escriptor construeix somnis”», *Llavor cultural* (30/12/2016) [en línia], [consulta: 23/06/2018], [<http://llavorcultural.cat/mircea-cartarescu-un-escriptor-construeix-somnis/>>].
- Răsuceanu, A. (2016) *Bucureștiul literar. Șase lecturi posibile ale orașului*, București, Humanitas.
- Ribera Llopis, J. M. (2009) «Notícies i traduccions catalanoromaneses al llindar del Nou-cents. Material de treballs», dins *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatures catalanes*, vol. I, pp. 383-392.
- Rius, C. (2017a) «Mircea Cărtărescu: “No entenc la diferència entre fantasia i realitat”», *Núvol* (13/12/2017), [en línia], [consulta: 22/06/2018], [<https://www.nuvol.com/noticies/mircea-cartarescu-no-entenc-la-diferencia-entre-fantasia-i-realitat/>>].
- Rius, C. (2017b) «Antònia Escandell, premi Homo Fabra 2017», *Núvol* (27/12/2017) [en línia], [consulta: 27/06/2018], [<https://www.nuvol.com/noticies/antonia-escandell-premi-homo-fabra-2017/>>].
- UAB (2018) «Sala de Prens» (10/05/2018), [en línia], [consulta: 22/06/2018], [<http://www.uab.cat/web/sala-de-prensa/detalle-noticia/el-escriptor-mircea-c-259-rt-259-rescu-protagoniza-una-jornada-sobre-su-obra-en-la-uab-1345667994339.html?noticiaid=1345756567621>>].